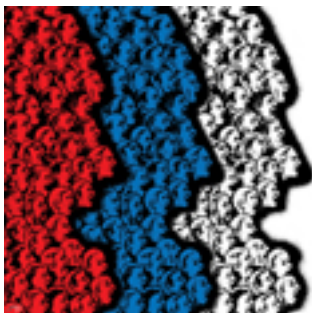

(НИН, 23.04.2009)

У градском аутобусу број 37, загрљени седе младић и девојка и љубе се. Између пољубаца причају на ромском. На станици код Пионирског парка, прекопута Дома народне скупштине (бивше Савезне скупштине СФРЈ), кроз прозор угледају уличне пераче шофершајбни којима нервозни возач плаћа само да му не дирају ауто. Девојка из аутобуса гласно подругљиво проговори на српском: “Види, Цигани!”, а момак јој одбруси: “А шта си па ти?” Она подигне обрве и заповеднички га ухвати за браду: “Ја сам Српкиња!” И наставе да се љубе. Има томе ни недељу дана.

Ако би у овој слици из београдског јавног превоза задатак био да се подвуку сви идентитети у реченици, било би ту доста посла. Ту је полни идентитет (младић и девојка), али и сексуални (пошто се љубе – хетеросексуални), социјални (перачи шофершајбни, нервозни возач, девојка из аутобуса), затим неколико националних идентитета (ромски, који претпостављамо на основу језика, цигански, данас има пејоративно значење које претпоставља и социјални идентитет и српски, на основу имена језика и народа), и један наднационални (југословенски на који нас подсећа бивша Савезна скупштина СФРЈ временом се трансформисао у тзв. регионални идентитет). Све врви од идентитета. И свуда. О професионалном, регионалном, континенталном, наднационалном, пословном, модном, генерацијском, идентитету силе и идентитету жртве, дигиталном и визуелном... да и не говоримо.

Овде су за нашу причу маркантне и две недавне председничке изјаве. Прва, председника Барака Обаме, који је истичући најјачу страну Сједињених Држава, на конференцији за штампу у Турској, рекао: “Ми себе не сматрамо хришћанском нацијом, или јеврејском нацијом, или муслиманском нацијом. Ми себе сматрамо нацијом грађана које повезују идеали и скуп вредности.” А друга, председника Бориса Тадића који је на фестивалу српског фолклора “Златни опанак” у Ваљеву казао да нам нема уласка у Европу без идентитета: “Нема смисла, ни постојања без идентитета. Бавећи се политичким послом, врло често сучељавам се са људима који мисле да са лакоћом можемо у периоду процеса глобализације изгубити свој идентитет. Није процес глобализације губљење идентитета, већ допринос и нашег идентитета идеји заједничког

света. Дакле, у Европу само са идентитетом. Политику не чине само економија, европске интеграције и партијска препуцавања, већ у њу спадају култура и идентитет. Управо због тога границе не би требало дефинисати само државним границама. Тамо где се дешава наша култура, где се певају наше песме, тамо су наше границе. Не треба никада да дозволимо да се скупљамо унутар постојећих граница. Морамо да будемо свесни да наши људи јесу са Зрмање, из Лике, околине Карловаца, Словеније, Босне и Херцеговине, Косова и Метохије, Шумадије, источне Србије, па и до Куманова досежу делови наше културе. И тога морамо бити свесни водећи нашу политику, земљу и економију.”

Обе ове изјаве, и српског и америчког председника, изазвале су буру, свака у својој кући. Иако ни једна ни друга, да се не лажемо, нису ни нове ни сензационалне, али се тичу идентитета, па су и пажљиво ослушкиване. Обама су, разуме се, истог часа напали сви религиозни конзервативци који тврде да су Америку њени оснивачи замишљали као јудео-хришћанску земљу. Намах се створила већ позната полемика између две Америке (конзервативне и либералне) о томе шта пише у америчком Уставу, какав је значај Споразума из Триполија 1797. године у којем стоји да Влада Сједињених Држава ни у ком смислу није основана на хришћанској религији, шта је рекао Џорџ Вашингтон, а шта Џон Мекејн (видети Мајкл Линд: Америка није хришћанска нација, сајт НСПМ). Полемика је, разуме се, о националном идентитету: да ли је амерички идентитет доминантно хришћански или грађански (“нација грађана”)? Како било, Обама је својом изјавом наоко ублажио неравнотежу између Европе и САД која је владавином републиканаца у Америци претила да се претвори у неповратни јаз. Наиме, чињеница је да иако су и вредности Европе и вредности Америке утемељене у хришћанском хуманизму, о чему пише Кристофер Кокер у “Сумраку Запада” (Досије, 2006), разлике постоје. Кокер, професор међународних односа на Лондонској школи економије, уверења је да су Сједињене Државе хришћанска земља у традиционалном смислу речи, док је Европа постхришћанско друштво: “Цркве стоје празне... У Британији само четири одсто људи недељом иде у цркву... Ислам је већ сада религија која се у Европи најбрже шири. Религијској служби у Великој Британији сваке недеље присуствује више муслимана него хришћана.”

Изјава Бориса Тадића која је такође изазвала полемику између конзервативаца и либералних демократа у Србији (први су га бранили, наравно, други нападали) као да се површно свела на њен први део, дакле већ помало изанђалу причу о очувању српског националног идентитета у глобализму као “идеји заједничког света”. Иако је њен други део о границама културе и државним границама кудикамо занимљивији. Шпенглеровски вешто, претпостављајући културу народу и границама државе, председник Србије, по вокацији психолог, почео је сасвим лагано да нас растерећује елемента територије углавном значајног у сваком идентитету, а у случају српског идентитета – најлабавијег елемента. Дакле, тамо где се певају наше песме, тамо су наше границе: Зрмања, Лика, околина Карловца, Словенија, Босна и Херцеговина, Косово и Метохија, Шумадија,

источна Србија, па и Куманово. Тако је председник Србије поново спојио – неспојиво: Шешељеве границе велике Србије “Карловац, Карлобаг, Огулин, Вировитица” са европским трендом промовисања регија и мултикултуралности глобализма и српским трендом растакања територија. Речју, Тадић је опет покушао да споји наш косовски са европским идентитетом, и да покаже да један другог не искључују.

Јер, сад без ироније, није ли још Освалд Шпенглер написао да су културе стварале народе а не обрнуто и да је народ савез људи који се осећају као целина? “Угаси ли се то осећање – име, свака поједина породица може и даље да постоји, али народ је престао да постоји... Такав један савез може да измени расу, као Османлије, који су се у Малој Азији појавили као Монголи; такав савез може да мења језик, као сицилијански Нормани; или име, као Ахајци и Данајци. Докле год траје осећање заједнице, народ као такав постоји... Народи нису ни језичка ни зоолошка ни политичка јединства, него душевна. Али баш на темељу тог осећања, разликују се народи пре културе, народи у култури и народи после културе. Велике културе су нешто сасвим првобитно, нешто што се уздиже из најдубљих основа душевности. Супротно томе, народи који припадају једној култури, нису по свом унутрашњем облику, по својој појави, зачетници, него су дела те културе. Постоје народи аполинијског, магијског, фаустовског стила. Нису Арапи створили арапску културу. Магијска култура започета у Христово време, произвела је у ствари арапски народ као своју последњу велику народну творевину која, као и јеврејска и персијска, представља верску заједницу – ислам. Светска историја је историја великих култура. А народи су само симболични облици у којима човек тих култура, потчињен тим културама, испуњава своју судбину”, пише Шпенглер у Пропастима Запада, у предвечерје Првог светског рата.

Може ли се међутим, о култури и идентитету данас говорити у шпенглеровском смислу? Др Жарко Паић, професор социологије културе са Свеучилишта у Загребу, аутор књиге Политика идентитета: култура као нова идеологија (Издања Антибарбарус, Загреб, 2005), каже за НИН:

“Идентитет је посљедња преостала ријеч глобалнога доба с којом се оно што називамо културом може спасити. Али о којој је ту култури ријеч? То није хуманистички појам културе као вриједности, него антрополошки појам културе као начина живота. Кад су вриједности изгубиле своје тло под ногама – универзалност слободе за све и етички хоризонт важења – тада је све и ништа култура.

Трауматска опсесија идентитетом данас је дошла до својег врхунца. Сви полазе од неког тотема и табуа своје нације, религије, културе. Колективна параноја губитком

идентитета своди се на губитак политичке моћи у представљању Другоме. Зато је култура данас нова идеологија јер у свим својим репрезентацијским формама служи политичкој идеологији неолиберализма или њему примјерених популистичких, постмодерних хибрида национализма и фундаментализма. И није то повластицом Балкана, него се на парадоксалан начин збива и у развијеним земљама. Парадоксално, у име глобалне моћи капитала свједочимо све више и више повратку тврдим моделима нације-државе. Умјесто козмополитске културе отворености налазимо се у параноичноме стању обране националних идентитета и то реториком која спаја неспојиво – либерални мултикултурализам и десничарски етноплурализам.”

Тако је либерални мултикултурализам формално за суживот различитости, али без радикалне политичке интеграције мањина у већинско друштво, рећи ће др Паић. А десничарски етноплурализам је за зидове између култура као једини начин “мирне коегзистенције” у савременом свету. Јасно је да је у првом случају мултикултурализам – смотра фолклора (попут домаћег “Златног опанка” и Гуче рецимо, прим.н.), а у другом влада “закон репресивне толеранције већине над мањином”.

Др Жарко Паић тврди, међутим, да радикална политика идентитета не може бити ни једно ни друго: “Она је само једно: политичка борба за нови идентитет који надилази национални, расни, традиционални модерни идентитет. Као што је култура процес стварања идентитета и разлика, тако је идентитет оно што се нема, већ се мукотрпно стјече прожимањем разлика. Идентитет не служи данас ничему другоме неголи покушају очувања неке властитости у глобалноме хомогеноме свијету без разлика. Најтеже је бити особом која за свој колективни идентитет не признаје повијест вандализма, али нашега, него повијест наше културе коју су градили изнимни појединци градећи мостове између различитих култура. Зато ваља редефинирати појам нације у доба глобализације.”

Да је на сцени параноична одбрана националних идентитета и то баш “реториком која спаја неспојиво” – либерални мултикултурализам и десничарски етноплурализам, веома сликовито потврђују недавне оптужбе и увреде које су разменили Рим и Букурешт и то све због румунских Рома. Наиме, како пише Политика (21. април), италијански медији и политичари су дигли хајку на румунске гастарбајтере оптуживши их за убиства, пљачке и силовања која су починили, у ствари, поједини румунски Роми из картонских насеља око великих градова. Румунски медији, зато, упозоравају на “васкрсавање фашизма” у Италији. Иако се труде да нагласе како су и румунски Роми равноправни и слободни европски грађани, Румуне ипак вређа то што их Италијани изједначавају са Ромима. И не само Италијани. Ваљда има нешто и у томе што највише Рома у Европи има баш на територији Румуније, што је по попису више од пола милиона Рома.

Колико Румуне погађа европско бркање румунског и ромског идентитета говори и податак да хоће да избегну све оно што може да допринесе бркању појмова између “румунског” и “ромског”. Тако, англосаксонска скраћеница ROM за Румунију, у међународним документима па и на румунским пасошима, биће замењена француском ROY, како не би подсећала на Роме. А онда су и румунски националисти затражили да се у званичну употребу врати име “Цигани”, како Румуни не би били поистовећивани са Ромима.

Роми, разуме се, за тако нешто неће ни да чују, јер је реч Циганин у међувремену постала погрдна. И да, у Румунији, баш као и у Србији, Роми тврде да их има много више него што је то према званичном попису. Румунски Роми кажу да их је два и по милиона, по њиховом паралелном попису, али да је тако велика разлика у односу на званични попис због “комплекса ниже вредности”, који је можда, али и не мора да буде, разлог изјашњавања девојке из аутобуса с почетка овог текста.

Наиме, многи Роми више воле да буду етнички Румуни у Румунији или етнички Срби у Србији – него Роми. Мада је сигурно значајан број и “правно невидљивих”, заправо оних који нису уписани у матичне књиге и апатрида, такође. Како било, данас је несумњиво да постоје “профитабилни” и “мање профитабилни” идентитети. Па, који би то били профитабилни идентитети?

Др Слободан Антонић, социолог са Филозофског факултета у Београду, рећи ће за НИН да је можда прикладније питање: који идентитет води у највишу статусну групу: “Американац, Албанац, Србин, Етиопљанин... то су статусне групе дефинисане држављанством, а држављанством се добијају одређене привилегије. Пошто су Срби као статусна група тако лошег угледа, нижепласирани су у односу на неке водеће статусне групе, па сматрају да је боље да не пријављују да су Срби, да буду више Европљани, или да се изјашњавају као апатриди, или као екс-Југословени.” У српској емиграцији се то лако препознаје, тврди др Антонић. Наша емиграција се лако утапа у околину, интегрише се. Али, таква интеграција подразумева и асимилацију. Међутим:

“У хрватској емиграцији деца знају хрватски. Иако у Хрватској нису рођена, чак и ако им је само један родитељ Хрват, знају хрватски. Али у српском случају, иако су оба родитеља Срби, овде рођени, дете не говори српски. То је нека врста стида, зазора због лошег угледа Срба, та статусна група је ниско на лествици међународног угледа.”

Да профитабилни идентитет постоји, посебно данас у кризи, говори и постојање заштићених квоти, примећује Антонић: “У време незапослености и перманентног губљења посла, није необично да има људи који ће се представити другачије, или просто изменити у неком елементу свој идентитет, упасти у неку мањинску квоту, рецимо сексуално различитих, како не би били отпуштени. Филмови су већ снимљени о томе. Қуди су дакле спремни да мењају неке делове свог идентитета и на тај начин се штите. Мада, то није нешто што треба поздравити, по мом мишљењу.”

Можда најилустративнији пример какве идентитет има везе са друштвеним статусом јесте Кувајт. Или, прецизније, шта значи бити Кувајћанин. Недавно је на Пешчаниковом сајту објављена репортажа Владе Миловановића са путовања по арапској земљи нафте која на истоку излази на Персијски залив. Ево шта пише Миловановић: “Становници Кувајта не плаћају никакав порез, од државе добијају бесплатно школовање, здравствену заштиту, сигурно радно место, земљу и око 280.000 долара за изградњу куће. Све кредите гарантује држава, која повремено опрости потраживања својим грађанима или их једнократно части десетинама хиљада долара. Држава Кувајт је послодавац за 90 одсто својих држављана. Радно време за Кувајћане траје око 5 часова дневно, уз 50 загарантованих дана одмора годишње. Све што се од Кувајћана очекује је да безусловно поштују емира као капетана свог брода. Поштено. Да нема кваке, био би ово поглед на идеално друштво.” А квака је у идентитету. Јер, да бисте уживали у свим лепотама живота кувајтског друштва, треба да имате кувајтско држављанство: “Све што је потребно је да се родите као признато дете из брака двоје чистокрвних Кувајћана. Племена алтернативу. Уколико се жена из Кувајта уда за страног држављанина, она губи сва загарантована права. Дакле, повластице се односе на 1.087.000 држављана Кувајта и не важе за осталих 2.354.261 увезених становника ове функције краљевине”, пише Миловановић.

Али, Кувајт је то. У Србији је мало другачије. Идентитет није много на цени, а расправу о њему обично воде интелектуална, политичка елита и медији. Док једни инсистирају на очувању националног идентитета, други верују да је позивање на национални идентитет кочница и семе раздора у мултикултурним срединама, да ће нам доћи главе, као што нам је досад долазио. Главне. Ови други не пропусте прилику и да нас не подсети да је после сваког позивања на српски идентитет следио неки белај. Један од сталних учесника ових расправа у Србији је и др Слободан Антонић који верује да тзв. друга Србија има пројекат деконструкције српског националног идентитета, или најблаже речено, растерећења од националног идентитета. Да јој је, речју, циљ да разгради ако ништа друго, а оно осећање заједништва о којем је говорио Освалд Шпенглер. По оној: “Има да вас нема!” Такве своје тврдње доказује, између осталог, и листањем дечијих школских књига за први разред основне школе: “Буквар”, “Свет око нас”, “Читанка”: “Приметио сам да се не спомиње нигде име земље у којој живе ђаци. Наиме, реч Србија није постојала

ни у једној књизи, ни у једном тексту. Чак и придев српски помињао се само једном, у причи о Светом Сави (Б, 136). Тај придев се, иначе, систематски избегавао, чак и тамо где је било природно да се он употреби. Рецимо, постојала је јеврејска народна песма (Ч, 110-111), или индијска народна прича (Б,94). Али није постојала српска народна песма или прича. Оне су биле само народне. Као да једино у Србији живи неки апстрактни народ, који има своју књижевност али не и своје име... Све је то у складу са планом школске реформе, које је још фебруара 2002. у Просветном прегледу обнародовало Министарство просвете Републике Србије. У плану је јасно стајало да ће основ предмета "Грађанско васпитање" представљати образовање за људска права, европску димензију и глобално друштво, чиме се превазилазе оквири дефинисани нацијом или државом, укључују се мултикултуралност и нове форме људске солидарности."

Психолог Весна Брзев-Ђурчић рече да је припадност нацији нешто што нас уче од малих ногу.

Име

Милован Данојлић

Крстарећи, крајем седамдестих, по Северној Америци, свратих у Сан Франциску у банку, да променим травеллер'с чекове. Имао сам ранац на леђима, био сам преплануо од сунца, и шалтерски службеник ме одмери погледом пуним тужног дивљења. Осуђен на невесело радно место, гледао је како живот пролази ни у шта. Моја скитња му се учинила много узбудљивија него што је у ствари била.

- Колико још остајете на путу? – упита ме, пошто изброја новац.

- Око месец дана.

- Могли бисте ми послати коју разгледницу...

- Врло радо.

Хитро ми дотури посетницу. Мора да ју је и другима често делио.

- Paul Wilson – прочитах, наглас.

- Ја мрзим то име – процеди Пол. – Ја сам Пољак, раније сам се друкчије звао.

Испунио сам обећање, али не верујем да се обрадовао мојој карти. Разименовани људи немају способност радовања.

Нови Свет је депонија пуна оваквих и сличних олупина од идентитета. Ни напори да се сачува веза са пореклом не дају много боље резултате. У безваздушном простору изворност је без одјека, узалудна. Чарлс Симић ми је испричао како га је, на једној

Како ти је име, Србине?

Пише: Зора Латиновић
петак, 24 април 2009 16:13

књижевној турнеји, на станици сачекао младић задужен да га одведе у Студентски град, где је требало да наступи. Пошто је један део пута ваљало препешачити, песник је покушао да прекине непријатну тишину која се јавља у таквим ситуацијама.

- Како се зовете? – упитао је свог водича.
- Дража Михаиловић – одговорио је младић, не трепнувши.
- Чарлс га је погледао мало пажљивије:- Џou are Serbian?
- Шта је то Serbian? – зачудио се новопечени Амер.
- Извините, али имате карактеристично име...
- А, то... То ми је деда дао.

Деда Михаиловић покушао је да сачува успомену на свог команданта: протурио га у амерички лонац, и од имена остала мутна каша.

У неодговарајућој клими, имена повену пре него што се оприми; у родном поднебљу, отрцају се због одвећ повољних услова и честог понављања. Мојих имењака, као и радована, све је мање; а и милоради су се притајили.

Прелиставајући прокажену, окупацијску Антологију Светислава Стефановића, препадох се од три Милорада. Морао сам узети енциклопедију, да се подсетим ко је ко. Постоји, најпре, Милорад Поповић-Шапчанин (1847-1895), писац романа “Сањало”, и допадљивих песама; о њему је, пре три-четири године, у Шапцу издата исцрпна монографија. Постоји Милорад Митровић (1866-1907), састављач попевки (“Била једном ружа једна”), као и сатиричних стихова (“Свиња-фреформатор”). Ту је, најзад, Милорад Петровић (1875-1921), који је оставио “Сељанчице”, и нагазио на извесне живахне ритмичке обрасце стиха (“У Илије чаршилије”).

Поповић, Митровић, Петровић: и презимена су им рођачки заменљива.

Име је знак којим је обележен непрекорачив праг личне и заједничке судбине. Од Милорада се, ни у Лондону, милорд не прави. Између Цера и Рудника, некад, био је главни. Слушао сам, у детињству, како му и песме певају. Милораде-бекријо, што си паре пропијо? Што потроши три ливаде, црни Милораде!

Упропастио имање, па се притајио. Вратиће се кад нам омили рад.
(Из књиге Личне ствари, Огледи о себи и о другима)

Патриотизам Алана Форда

Др Жарко Паић, социолог из Загреба

Тко реално влада институцијама суверене моћи нације-државе? Нитко други него транснационалне корпорације са својим локалним вођама, од телекомуникација до банака у страном власништву

- У Хрватској је идентитет данас у процијепу између очекивања спаса од укључења у Еуропу и страха управо оних који се идеолошки размеђу еуропским стандардима, а у стварности раде све да очувају свој идентитет изграђен на перверзији модерне демократије. Све функционира тако да оно о чему се највише патетично говори, тај свети национални идентитет, постоји само као фраза увијек употребљива за краткорочне политичке циљеве. Али као и посвуда у сродним земљама, питање је тко реално влада институцијама суверене моћи нације-државе? Нитко други него транснационалне корпорације са својим локалним вођама, од телекомуникација до банака у страном власништву. И није ли онда и тај колективни идентитет нације данас угрожен у својој бити од самих оних који припадају новим друштвеним елитама насталим деведесетих година у рату и приватизацијским пљачкама, од гомиле људи без својстава, необразоване и примитивне „нове елите“ хушкачких патриота? Једина права истина о идентитету и о „патриотизму“ данас јест она цинична изрека Броја Један у генијалноме стрипу Алан Форд: „Реците ми, господо, с колико се нула пише ријеч патриотизам?“

Моћно уточиште

Весна Брзев-Ђурчић, психолог-психоаналитичар

Проблем настаје када се националном идентитету додају ирационални садржаји

- Питање „Ко сам ја?“ обухвата и национални идентитет. Проблем настаје када се националном идентитету додају ирационални садржаји. Нарочито су оване склони тзв. мали народи који су током своје историје често обесправљивани. То је као када би неко негирао чињеницу да сте човек, да се зовете тако и тако и да потичете од својих родитеља. Осетљивост овог питања је управо у значају које му се индивидуално признаје у својству идентитета. Што је нечији лични идентитет „лабавији“, то има већу потребу за припадањем јачој и моћнијој групи, нацији. Нација је уточиште за све оне који имају потребу да неке и нечему припадају. И не само то. Она је склониште свих душа, сада постојећих, оних чије гробове посећујемо као и оних у чију се будућност кунемо. Нација је нешто што се тешко оспорава али и тешко доказује с обзиром на светске миграције и чињеницу да готово да нема никог ко је апсолутно и стопостотно само то што тврди и мисли да јесте. Припадање нацији је величанствен чин док се не извргне

Како ти је име, Србине?

Пише: Зора Латиновић
петак, 24 април 2009 16:13

опозиту, постане јабука раздора, мржње, рата, уништавања, нарочито оних од којих се мало разликујемо. Иако у свету постоје идеје свеопштег уједињења, оданост и припадност нацији ће ипак остати јасна одредница нечије личности. Мултинационалне земље ипак имају грађане који знају шта су по националном пореклу, без обзира на то што им је држављанство исто. Можда би идеална једначина била да се негује лична и колективна припадност нацији без оспоравања права другима да чине то исто. Баш у име оних који долазе.